

107
25 XII 45

НОВА ЕПОХА

Орган Української
гуманістич-
ної думки

Ч. III

УКРАЇНСЬКИЙ
Б.....
МУЗЕЙ-АРХІВ

ЩОБЯЄНБ

1945

ВСІ ПРАВА ЗАСТЕРЕЖЕНІ
ВИХОДИТЬ НА ПРАВАХ МАНУСКРИПТУ

В о л о д и м и р

В справі Всеукраїнського Об'єднання.

/ Фрагмент листа /

В хаосі суперечностей бачу теж творчі ферменти.

В безладі бачу волю чину. На дні руїни і упадку бачу волю перемоги.

В загальному роз'єднанні існує загальна воля і загальне розуміння об'єднання. Всеукраїнське Об'єднання це діло святе, важке, відповідальне. Тільки найсильніші титани зможуть затримати на своїх грудях важкі скелі роз'єднання, що котяться у провалля.

Тільки хрустально чиста і добра воля зможе заворожити розхорстану бурю непорозуміння і пристрастей.

Всеукраїнське Об'єднання може зачатися тільки від духової сфери існування українського народу.

Із сонячного зерна Його духа й ідей може вибухнути в просторі нове сонце.

Всеукраїнське Об'єднання це справа всесвітньої місії України в історії людства.

Тільки в глибинних пропастях нашої традиції, історії і духовості знайдемо спільне наше коріння й можливість спільної мови.

Всеукраїнське Об'єднання це справа великих духів.

Це справа людей, перед якими в побожній кохані зможуть склонити голови всі інші величини.

Це справа людей, що до їх хрустальної чистоти характеру не приймне ніяке болото гризні, амбіції і діякий земський бруд. Це справа людей великої думки і великої любові. Тільки в цій

духової сфери я жду спасення. Свята для мене ідея Всеукраїнського Об'єднання не може статися з ігноруючим розбратом, дезорганізацією і хаосу доконаних фактів. Творчі і продуховлені елементи його ідеології мають вже в самій його основі внести в нашу дійсність конечну повагу продуховлену впевненість ладу і конструкції, здібність заворожувати бурю на морі.

x
x x

Цінності українського бароко.

На Україні архітектурний стиль, що його звуть бароко, мав інший вигляд, ніж у других країнах Європи. Форми мистецтва на Україні було небагато, та вони відіграли більшу роль в народному житті, ніж у других країнах. Маємо того, що вони були з нас формами художньої творчості, вони ставали також дзеркалами морального життя народу. І вони мали тісніший зв'язок з історичною долею народу, ніж у других країнах: безпосередньо, з повною насиченістю зв'язуючи той зв'язок, періоди їхнього процвітання і підупаду йдуть за щасливими та нещасливими перемінами на Україні.

Як була держава Володимира Великого, що мала таку саму силу і виконувала на сході таку саму місію в історії Європи, як держава Карла Великого на заході, тоді й будівництво ширилося і здобутки культури входили в побут. За великокняжу добу виробився на Україні свій архітектурний стиль, що, сприйнявши візантійський і, можливо чорноморсько-грецькі та християнсько-кавказькі впливи, пішов у розріст як національний стиль.

Що ~~з~~зосталося від цієї доби після страхотливого руйнування, - відомо: міцні та величні рештки стали за основу в добу другого про~~цві~~тання: в час будівництва Успенського до Мазепи.

Було так, мов би дуб-дерево, по ~~давній~~ давній зимі, народжує нову тканину ^{на}основу, витворену минулого літа.

Українська архітектура сприймає новий стиль, бароко, що панує в західній Європі з кінця XVI-го до середини XVIII-го століття, і в його дусі обновляє древні пам'ятки та споруджує нові.

На заході, як кінчилася перша третина XVI століття, зайшли зміни, що привели до перетворення т. зв. "ренесансу" - в бароко. Відродження змінилося контрреформацією, і стрункий та ясний "ренесанс" поступився місцем перед стилем помпезним і прихвильним.

Характерна особливість західно-європейського бароко полягає в тому, що в величних форм^{ах} сполучаються протирічливі рухи; бароко-стиль повний суперечностей та несподіванок, розкішний, обтяжений вибагливими прикрасами, важкий і складний. На його фоні можна було б малювати коронування великого купця, що став монархом, або вихід на ринок великого монарха, що став купцем.

З такою самою напруженістю, з якою колись у готичі всі чисто лінії споруджень рвалися в височінь, — тепер, у бароко, всі чисто лінії, округляючись і зламуючись, шукають нового та нового напрямку в могутніх формах.

Як колись у готичі повно виразилися пламені поривання побожної кріп^і, так тепер, у бароко виразився будівничий дух бурхливого віку, сповненого захопленнь на більшими і на різноманітнішими життєвими справами і про інших драматичними суперечностями згори до низу — від віри до економічних відносин.

Переможний дух ствердження панівного принципу, "наперекір стихіям" він виступає, мов у кам'яних одягах, у монументальних будовах бароко. В часі від Хмельницького до Мазепи і в нас, на Україні, наперекір усій зловорожим стихіям, відроджується і затверджується державний принцип, що його уявляють собі в зв'язку з минулою суверенністю і воєнною та політичною славою народу. Відродження могутності і створення національної монархії, що на Заході становило передумову для пишного процвітання всіх мистецтв, у нас запізнилося і поєдналося з трагічними обставинами в "міжсусідських" відносинах. І дивно це: досить було хоч невеликого просвітку в національній історії, щоб незабаром почало процвітати мистецтво в найзначущіших і найновіших, на той час формах. На Україні створився, як паралель до західного бароко, свій архітектурний стиль. Вплив західного бароко безперечний, а таки можна було б іноді змивати виразу: "український архітектурний стиль", бо між бароко на Заході і бароко на Україні XVII—XVIII віків, є значна різниця.

Розвиток українського бароко має, звичайний шлях: елементи і форми нового стилю, принесені з Заходу в І-її половині XVII століття органічно прицепляються в українському будівництві; на національному ґрунті повстає новий стиль, що сприйнявши чужі впливи і скористувавшись з матеріалу, зоставленого попередніми віками, виформовується, як велить його внутрішня природа, і досягає високого розвитку - оригінальний та прекрасний.

Він, простіший, ніж його західний брат, і разом з тим, він одухотвореніший, людяніший своєю внутрішньою природою, зближений до народного побуту.

Його найкращий цвіт відповідає одній з найгуманніших теорій серед усіх тих, які знає історія філософії - вчення Яковорода, що душа людини стоїть в центрі видимого світу.

Виношений в серці Сковорода на безкінечних українських шляхах, серед працьовитого і доброго ладу, в країні віковичних нещастій і мрій, мужности і терпіння, ідеал морального удосконалення становить його сьвятий центр, до якого сходяться промені духового життя народу в той епоху "пятидесятилітній період". Просвітити душу, очиститися од скверни і причаститися тайні можна тільки після боротьби з поганими пристрастями і боротьби з спокусами світу, силами зла. Уроцисті моменти возходження душі по ступенях очищення - в храмі, в Божому Домі на землі. Там людина переживає терзання і екстаз, смутки від думки про гріх і втіху, пов'язану з надією на спасіння, драматичну боротьбу внутрішніх сил, що, при зверхності доброї волі, - кінчається перемогою світла над тьмою. Діяльна воля, що спонукає до добродійності, торжествує над конфліктами особистого інтересу і совлести, які виникають серед обставин складного життя.

Після всіх нещастій на шляху до державности, народ зосереджується на вічних цінностях внутрішнього світу, знаючи чи то істин-

ктивно передчувачи прийдешні нещастя і віддаючи істину, що доки оті цінності зберігатимуться, доки зберігатиметься огонь віри, — боротьбу можна починати знову, маючи певну надію на успіх. Цей складний стан душі простих людей з народу, цей стан народного духа відображується в комплексі мистецького стилю, в якому побудовані і викінчені українські церкви XVII-XVIII століть.

Два історичні постаті відзначають початок і кінець українського бароко: Хмельницький з шаблею і Сковорода з біблією.

З європейського Заходу бароко на початку XVII століття поступає в Україну під егідою польсько-католицьких сил/будівлі в Заславлі, Вінниці, Києві/. Уперті українські люди скористувалися з нового стилю, запозиченого самими єзуїтами з великих європейських країн, а ідеям, що під бароковим прикриттям продвигалися на Наддніпрянські землі, дали рішучу відсіч.

Вогданова церква /середина XVII віку / і гетьманська палата в Суботіві — зразки українського будівельного мистецтва, що переходить до барокового стилю. В країні, в якій серед пожеж і війн на життя і смерть повстала потужна козацька держава, створилися надзвичайно сприятливі умови для розквіту бароко в будівництві — силі величного, мальовничого, святчаного.

Якщо при самому Хмельницькому архітектурі мало приділяли уваги, бо сили були зосереджені на збройній боротьбі, то далі, при спадкоємцях великого гетьмана, почалася кипуча робота коло храмів та громадських будівель.

Чернігівському полковникові належить честь обновлення та барокового оформлення Успенської церкви Єлецького монастиря.

Гетьман Самійлович узяв під свою визиму руку роботи невмиручого значення. Дякуючи йому бароко поширюється на Україні, і прийнявши будову дерев'яних староукраїнських церков, починає виробити свій саморідний характер, відмінний від західно-європейського.

Як дорогоцінні пам'ятки того періоду повстали дві церкви в Густинському монастирі. В 1682 році почали будувати Спаску церкву в Мгарському монастирі, недалеко від Лубень. На високому лісистому березі Сули, в мальовничій місцевості, підвівся благоліпний храм. Архітектор Іоган Баптист почав оформляти цей храм на зразок західно-європейських будівель, а потім майстри-українці, що при Мазепі докінчували роботи, надали Спаській церкві вигляд, високою мірою характерний для українського бароко. Спаська церква в Мгарському монастирі коло Лубень, міста, що було природною фортецею держави Володимира Великого, дістає символічний зміст: являючи чудесний зразок українського бароко, ця церква поєднує в собі два будівничі періоди, пов'язані з іменами двох козацьких державців, які були могутніми меценатами вітчизняного мистецтва. Що почав і цільно провадив Самійлович, те устаткував і довів до блискучого завершення Мазепа, який надав розквітлому українському бароко навіть риси своїх особистих мистецьких уподобань.

За петьмана Мазепи бароко набуває відби офіційного архітектурного стилю держави, виражаючи бурхливу могутність козацького руху і апотеозу його сил.

Бароко на Україні вступає в свій золотий вік, складається в стиль нового характеру і розгортає істотні сторони свого комплексу, переважно - суто архітектурну та іконописну, що в них однається західно-європейські художні тенденції і мальовничі розквіти та краса українського мистецтва. Цілий ряд великих робіт виконано за Мазепи: закінчення Спаської церкви Мгарського монастиря, спорудження Богоявленської церкви на Подолі, чудесного Миколаївського катедралу на Печерську, церкви Всіх Святих на економічній брані Печерської Лаври, добудова і оформлення Київської Софії, обновлення і поширення Великої Лаврівської церкви, перебудова домініканського

костюла в Києві на Петро-Павлівську церкву, добудування Кирилівської церкви в Києві, виконання розпису на стінах Троїцької церкви на головній брамі Печерської Лаври.

Дві епохи українського будівельного мистецтва zostавили по собі дві брами, в яких вони повно виявили свій дух і характер: древня ^і епоха - Золоті Ворота, нова епоха - Браму Заборовського, що становить собою і архітектурний шедевр взагалі, і розкішний зразок українського барокового стилю. Ї якась просвітленість у цілому образі брами, будованої з оглядом на проміння жаркого сонця. Щедрі прикраси з вибагливим рисунком та майстерно-скомпонована гра світла й тіні, надають брамі тієї сонячної пишності, що взагалі характерна для оформлення барокових будівель на Україні. В ^впимхливих та неспокоїх лініях загального обрису кипучий бароковий стиль доцвітає своєю останньою південною годиною і з'являється ласкаві, втомлені тихі відцвіті Зливого печора.

Брама Заборовського і чудо архітектурного мистецтва, двіниці Печерської Лаври, належить до тих пам'ятників в Україні, які сполучають в собі бароковий стиль з елементами рококо-ногого стилю що в XVIII віці з Франції почав ширитись по європейських країнах і досяг Дніпрового берега.

З кінцем XVIII століття прийшла заборона будувати на Україні церкви в українському стилі.

На Заході в будівлях стилю бароко виражає міць і помпезність, на Україні - святчана урочистість. Бароко на Дніпрянських землях відрізняється від західного бароко більшою теплотою загального враження; крім того, в його окрасах, позбавлених такої виробленості і усталеності, як на Заході, щось ніби доцвітає, - тут орнаменти живіші, ближчі до природи та щедріші на мотиви. Якщо на Заході з абсолютною чіткістю виражене головний принцип бароко:

протиріччя між основними могутніми рухами і подолання його в єдиному суверенному твердженні, то в нас, на Україні, познішою мірою виражено той кипучий від суперечностей процес життя, до від якого походить на глибокий характер барокового стилю, і виражено відчуття змісту того процесу, відчуття, що його можна назвати словами "сонячна містика".

Якщо в західному церковному бароко виявляється драматична боротьба між силами духа і потяг до ствердження вічних непохитних істин, то в нашому бароковому храмі відобразилася трагедія морального ества людини і прагнення до морального подвигу - поборення скверни життя, просвітлення духа серед неї, спокутний настрій, а також передчуття радості й вищого світу.

А звичайно, бароко на Заході і на Сході Європи, на Україні, творить один стильовий напрям, який виник дякуючи тому, що в мистецтві вторгся бурхливий потік життя з безліччю випадковостей, відступів від норм та ідеальних естетичних уявлень, з примхливими і непокірними явищами. В мистецтві виникло царство нерівних ліній, недержного руху, протиріч, величі і неспокою, гордості і надміру, пишності і торжественності, а передусім - кипучого життя, велична картина якого відміняється перед нами в залежності від зміни сонячного світла.

Іконостас української церкви вирізняється в окремих творів мистецтва, що має свою складну, часто - кількоповерхову композицію. Ускладнення архітектоніки іконостасу і збагачення його темами відбувається в XVI столітті. Малювання іконостасу насичує елементи реального життя; побутові риси національного колориту, "портрето-ікони", вони привертають інтерес і зворушують молящих. Мистецтво оформляти іконостас досягає високого розвитку в XVII столітті і зрештою сприймає вплив бароко, що виявляється і в самому малюванні, і в різьбярських роботах, і в архітекто-

ніці. Одухотвореність виображення, краса чистих фарб та блиск розкішних оздоб на іконостасі, виступаючи в сліпучому промені, який падає з високого вікна, або в тихому світлі від свічок, вражає душу молячих і відвертає від чорноти та бруду, які плямуть її в щоденному житті.

Доступно для народного уявлення виображені вишні сили світу: Господь - предвічний судія і охоронець істини, що подав приклад самопожертви в ім'я людства; Пречиста Мати-Заступниця за рід земний перед очима Єдиного сина і утшительниця страждущих; Архангел - меченосець Всевишнього, виконавець праведного суда над злона^нчачими: ці і другі образи в храмах були тими зримими ликами з незримого світу, до яких прагнула і коло яких жила і просвітлялася моральна істота нашого народу.

З вірним художнім чуттям вибирали старі майстри місце для будівання Церков. Возвишались храми над будинками та садами города, села, або монастиря, даючи єдність і закінченість краєвидові. Поземелля основа будівлі, що нагадує кріпость, належить землі: тут та сама картина гра світла і тіні, що на колишніх будинках та в рослинному царстві. Елевація храму підносить наш зір, радуєчи його сполученням прямих ліній та вигнутого обрису п'яти барокових бань і маківок до хреста. Іноді здається, що в тому обрисі одслідчується якась "психологічна" форма видимого небесного склепіння. Тришки вгору, над горизонтом-розширення, а далі, над головою-звуження аж до осередку в зеніті. Хрести на храмі жарять від сонячного світла; вони високі, амурні, яскраві; вони належать висотам. Храм ніби єднає перед нами небо і землю. Могутні і торжественні звуки міді з височин - дзвони в дзвіниці - покликають нас до тайни того єднання, покликають і літнього дня, і зимової ночі, коли золоті церковні хрести та бані ^{свіють} на фоні млисто-сапфірного неба та білих хмар, що пливають мимо місяця... Тоді нова радість стає серед склопотаних людей на засвіженій землі.

Вихонати молодь

Над вершинами держав нашої планети, сонце української державности на Жіліє ясне, на Жіліє палаюче і народодлюбне.

Воно себе не покрито плямами грабидництва чужих земель, не обезславилось присвоєнням чужої культури, чужої слави і історії.

Ні! Воно безплямне, облите слізмами замордованих сиріт і виблагане матерями закатованих борців. Воно святіше одуховлене, як і перші закони лідарів Нової Епохи. Закони творців, що накреслили перед собою святий ідеологічний шлях, витворили напередовіший епохальний рух— Всеукраїнське Об'єднання.

Витворили Об'єднання, яке мусить консолідувати політичні течії і творить українську дійсність зо всіх напрямків громадської думки, зо всіх політичних і ідеологічних виявів і партій, зо всіх виявів волі народу взятих, як цілість.

Ідеологічне сонце нашої державности та Всеукраїнське Об'єднання, витворили закодерждно з яким українська душа сотворить новий світ. Сотворить нові погляди і сприймання. Відкине примітивізм, бундичну самозакоханість, маню самовеличності. Відкине всі реждери посіяні ворогами консолідації українського народу. Вона стане інша.

Кожна одиниця української нації почне думати новими категоріями; почне дивитись на себе і на оточуючий світ очима вартісного члена нації осоняченої непереможним прагненням держави і відродження— пізнає себе.

В кожній одиниці вивориться новий діамант духовости.

Всесвіт побачить українця інакшого, неподібного до того, що був на початку двадцятого століття.

Українця-ідеаліста, якому є ворожі будьякі матеріалістичні погляди, безтямна і розгнуждана анархічність, міжпартійні і міжіндивідуальні суперечки; самопохвали і самообіцянки, оганьблення чи ідеологічне прославлення вождя тої чи іншої партії чи організації.

Українця-лицаря, якому кожна партія і група одинаково дорога і потрібна, зі всіма їхніми цінностями і хибами, зі всіма їхніми прогресивними, чи догматичними напрямками.

Напередодні цього відродження, в першу чергу слід виховати високоодухотворену молодь. Молодь, гідну репрезентувати майбутність своєї нації, право її стояти першою в сім'ї передових націй нашої планети.

Виховати таку молодь, якаб обезсмертила свій нарід, яка моглаб поповнити ряди лицарства, готового во ім'я свого розквіту і братерських націй прийняти муки і фізичну смерть.

Виховати таких синів народу, які змоглиб знайти істинно святе обличчя України в духові і пам'ятниках нашої давнини, у відійшовших лицарів, які згоріли за волю, щоб вічно горіти, вічно бути живим, які моглиб зрозуміти ту ідейно-історичну місію, яка стоїть перед Україною-гранітним пляцдармом між двома світами, перед душею нації нашої.

Виховати такий тип молодого лицаря України, який ніколи не став би перекотилозем у вихрі ворожих ідеологій, слугою чужих націй чи партій. Незаохавсяб у синтиментальну брехню, нешукавби права в безправ'ї, волі у невільного; не йшов би змінювати стіни імперіалістичних націй, загубивши віру в спроможність витвору своєї власної, для нації корисної, державницької стіни.

Створити такий тип молодого українського лицаря, який не маючи іншого частя на землі, як у святій боротьбі згоріти за свою націю, за честь її, за славу у всесвіті свого державного стягу і життя майбутності.

Створити такий тип молодого лицаря в обличчі якого можна було б прочитати сучасність і майбутність нації нашої, в душі якого можна було б пізнати найкращі кристали духовності нації, в ділах якого іскрилась би віра і священна сила жертвенности, який був би з повним виразником історії життя нації.

Молодий український лицар, маючи такі духовні багатства — осмілиться виступити проти ворога ворогів, проти смерті смертей. Проти загарбника ката, який в розметі ^{Анті!} шукає на загарбаних просторах твердого ґрунту для розбудови в'язниць, концтаборів, для проповідування лжеправди під кличами слов'янства, подібности мови і стилю життя через казённое насаджування і використання церковної адміністрації для своїх цілей.

Лицар, який виступить проти слов'янства, коли воно служить імперіалістичній Москві, як знаряддя для поширення загарбницької політики на свободолюбиві слов'янські народи.

Він сміливо виступить проти ворога, що використовує релігію, як засіб витвору в поневолених страху перед паном — загарбником, страху перед силою лицемір'я і диктаторства.

Лицар, який виступить проти братерства для насильства: одухотворившись ідеологією Всеукраїнського Об'єднання і об'єднавшись з рівними собі — стоятиме, як сонце яснє, як вічність вічної стіною під побідоносними прапорами воскреслої для нації світу братньої Української Держави.

З М І С Т

Володимир: В справі Всеукраїнського Об'єднання	
/-фрагмент листа/.....	ст. 1
Константин: Цінності українського барока.....	ст. 3
Лев : Виховати молодь.....	ст. 11